

Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Dato: 12.09.2019
Deres ref.: 18/6637
Vår ref.: 2019/4852 JONNYRSU

Innspill til stortingsmelding om arbeidsrelevans i høyere utdanning

UiO er et forskningsintensivt breddeuniversitet og vil ta et særskilt ansvar for å frembringe ny kunnskap og løsninger i møte med komplekse samfunnsutfordringer, herunder behovet for å stimulere til etablering av nytt arbeids- og næringsliv. UiOs målsetning er å legge forholdene bedre til rette for å utdanne kandidater for fremtidens behov, samt stimulere til nyskapende forskning og til utveksling av kunnskap med næringsliv, organisasjoner, offentlig sektor og allmennheten.

Etter vår vurdering er de fundamentale akademiske verdiene viktige og verdifulle også i møtet med nye utfordringer og et nytt samfunns- og arbeidsliv. Kunnskapsdepartementets selv formulerer det slik i stortingsmeldingen «Kultur for kvalitet» (st.meld. 16 (2016-2017)):

«Mer enn noensinne er det behov for en godt utdannet befolkning med evne til å resonnere og analysere, identifisere relevante spørsmål og bruke vitenskapelige metoder og tenkemåter for å løse problemer og vurdere holdbarheten av informasjon og argumenter.» (side 11)

UiOs kandidater skal være i arbeidslivet i mange tiår, og de får ikke all kompetansen de kommer til å trenge dekket gjennom grunnutdanningen alene. Det er heller ikke slik at UiO kan kvalifisere dem for en lang yrkeskarriere bare ved å lytte til arbeidslivets behov i dag. Universitetets styrke er koblingen av allerede kjente behov med en langsiktig beredskap hos kandidatene til å oppdatere og utvikle kompetansen sin gjennom hele livet. I dette arbeidet vil vi være aktive og fleksible samarbeidspartnere både med myndighetene og med aktørene i samfunns- og arbeidsliv.

Utdanningskvalitet

UiO startet i 2018 en fornyet satsing på utdanning. En styrking av koblingen mellom forskning og utdanning skal virke samlende og kvalitetshevende, styrke profilen innad og utad, og samtidig være bred nok til å romme UiOs faglige mangfold. Den skal gjøre UiO i stand til å gi samfunnet kandidater som kan bidra til å løse vår tids store utfordringer.

Utdanningskvalitet er en bærebjelke i satsingen og et sentralt prinsipp for all utdanningsutvikling ved UiO. Kvalitet må være et like sentralt prinsipp også i arbeidet med å utvikle og styrke kontakten med arbeidslivet. Det vil imidlertid være betydelige faglige forskjeller i hvordan

Rektor

Postadr.: Postboks 1072 Blindern, 0316 Oslo
Kontoradr.: Lucy Smiths hus,
Problemveien 7, 9. et., 0313 Oslo

Telefon: 22 85 63 03
Telefaks: 22 85 44 42
postmottak@admin.uio.no
www.uio.no
Org.nr.: 971 035 854

kontakten med arbeidslivet innrettes, og kontakten kan realiseres gjennom en rekke ulike undervisningsformer og arbeidsmetoder både på og utenfor campus.

UiOs pågående strategiprosess viser at fagmiljøene er særlig opptatt av å utnytte UiOs bredde og styrke gjennom utvikling av flere tverrfaglige studietilbud. Det er også et sterkt ønske om mer fleksibilitet i gjennomføringen av studietilbudet. Universitetet har en mangfoldig studentgruppe som stiller nye krav til både læringsformer og læringsmiljø, og satsingen på digitalt og fysisk læringsmiljø og campusutvikling er derfor sentral. Livslang læring er også et svært aktuelt tema, både som oppfølging av våre egne kandidater og som konkret etter- og videreutdanning for arbeidslivet.

Kandidatundersøkelsen 2018 viser at UiO-kandidater som opplever at de har opparbeidet seg god kompetanse på kommunikasjon av egne evner, i større grad har relevant jobb. Undersøkelsen viser også at jobbplanlegging utgjør en positiv forskjell for kandidatenes yrkesaktivitet, for eksempel ved at kandidatene har vært del av et forskningsnettverk eller forskningsprosjekt, hatt integrert praksis på studiet eller hatt annen utplassering i arbeidslivet. For kandidatene hvor dette har vært fraværende, øker sannsynligheten for at de opplever utfordringer med å finne relevant jobb raskt. Mer eller bedre praksis i studieløpet er på toppen av listen over tiltak som kandidatene oppgir kan ruste dem bedre for arbeidslivets krav. Et sterkere samarbeid med arbeidslivet vil også bidra til å minske forskjellene mellom kandidatenes og arbeidsgivernes liste over hva som er de viktigste kvalifikasjonene i arbeidslivet.¹

Samarbeid om høyere utdanning

UiO har i dag et rikt samarbeid med et stort antall virksomheter og bedrifter om forskning, utdanning og innovasjon. De største virksomhetene spiller en viktig rolle for UiO som hovedpartnere i større satsinger, men for det enkelte fagmiljø kan små virksomheter innenfor spesifikke bransjer være vel så viktige.

Målsetningen om kvalitet i alle ledd av utdanningsvirksomheten forutsetter nært og systematisk samarbeid mellom universitetet og praksisstedene. Begrepsparet teori og praksis brukes ofte, men språkbruken kan gjøre at man oppfatter de to læringssituasjonene som dikotome. Det må imidlertid være tett sammenheng mellom læringen som skjer på campus og læringen som skjer på arbeidsplassene. Universitetet kan ikke slippe taket i studentene mens de er i praksis, men må sammen med praksisstedene legge til rette for at studentene får like god og relevant oppfølging mens de er utenfor campus.

UiOs beliggenhet og status som hovedstadsuniversitet gir unike muligheter til å være i samspill med byen i en av de mest kunnskapsintensive regionene i Europa. I tett samarbeid med UiO og de andre utdanningsmiljøene i Oslo har Oslo kommune vedtatt en campusstrategi som åpner for tettere integrering mellom byen og lærestedene, skoler, bedrifter og kultur- og

¹ «Kandidatundersøkelsen 2018», rapport utarbeidet av Rambøll i mai 2019, side 8-9. Hele undersøkelsen er tilgjengelig her: <https://www.uio.no/om/tall-og-fakta/kandidatundersokelsen/>

samfunnsinstitusjoner. Både kompetansemessig og økonomisk er det avgjørende for studenter, kandidater og ansatte å ha en slik nærkontakt med arbeidslivet i og omkring Norges kunnskaps-hovedstad. Campusstrategien vil påvirke hvordan vi innretter studieprogrammene og undervisningen, og ikke minst hvordan vi arbeider med å utvikle et helhetlig læringsmiljø for studenter og mer dynamiske karriereveier for kandidater og ansatte.

Det foregår allerede et bredt samarbeid med arbeidslivet på alle nivåer, fra Råd for samarbeid med arbeidslivet på institusjonsnivået til gjesteforelesere og eksterne deltakere og avtagere i program-råd, evalueringspanel, fakultets- og instituttstyrer. Vi får likevel mindre ut av samarbeidet enn det som er ønskelig. Avstandene innad på UiO blir ofte for store, utad framstår UiO som vanskelig tilgjengelig for mange samarbeidspartnere. På noen viktige områder ser vi likevel ut til å lykkes svært godt. UiO har over tid prioritert samarbeid med skolesektoren høyt. Universitetsskolene er særlig viktige, og UiO vil videreutvikle dette konseptet. Universitetsskolene skal være paraplyen som samler det meste av UiOs samarbeid med skolesektoren, alt fra samarbeid om utdanning av lærere til prosjekter knyttet til skolenes faglige profil. UiO har også etablert en egen enhet for Forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i skolen (FIKS) som leder og koordinerer UiOs arbeid med desentralisert kompetanseutvikling for lærere, skoleledere og skoleeiere.

UiO skal også være et attraktivt studiested når det gjelder mulighetene for å ta i bruk og implementere kunnskap, kommersialisering og entreprenørskap. Universitetet skal være et studiested som legger til rette for et bredt tilbud innenfor studentinnovasjon, et sted som fremmer innovativ tenkning, hvor studenter bidrar aktivt til verdiskaping i form av nye ideer, produkter og tjenester. «Av studenter, for studenter» er grunntanken i UiOs samarbeid med Insj UiO og Start UiO. Insj UiO er et tilbud til studenter som ønsker å etablere sin egen bedrift, mens Start UiO er en studentorganisasjon som har fungert som møteplass for studenter med interesse for innovasjon og entreprenørskap.

UiO og Oslo kommune har denne høsten etablert CityStudio Oslo etter modell fra CityStudio Vancouver. I CityStudio Oslo skal studenter, med bistand fra forskere, ansatte i Oslo kommune og andre interessenter jobbe fram eksperimentelle byutviklingsprosjekter. At Oslo er Miljøhovedstad i 2019 er bakteppet, og målet er at Oslo skal bli en enda bedre og enda grønnere by å bo i. Arbeidet gir studentene en god og tverrfaglig plattform, og de vil bli godt kjent med de utfordringene en av Europas raskest voksende byer må løse. UiO og Oslo kommune har tatt initiativet til prosjektet, og samarbeidspartnere er AHO, NMBU, OsloMet og BI.

Samarbeid om studentenes læring

Kunnskapsutviklingen skjer stadig raskere, og en av de mest sentrale ferdighetene studentene skal lære er å tilegne seg ny kunnskap i et livslangt læringsløp. Et tett og økende samarbeid mellom akademia og et stadig mer kunnskapsintensivt samfunns- og arbeidsliv er en forutsetning for å ruste UiOs kandidater slik at de står sterkt i møte med utfordringene fremtiden vil by på. Flere studenter vil vende tilbake til utdanningsinstitusjonene for faglig påfyll i løpet av karrieren sin, noe som stiller både nye forventninger og nye krav til universitetets samarbeid med arbeidslivet.

Praksis er også en læringsarena, og utdanningene har ulike faglige behov. Profesjonsutdanninger har en naturlig kobling til praksisfeltet, men vi ser at fagmiljøene tenker nytt også for de øvrige utdanningene når det gjelder å utvikle nye og alternative arenaer for ferdighetstrening. Dette skjer både internt på UiO gjennom ferdighetsemner, skrivetrening og rollespill, men også gjennom internship i næringslivet, frivillige, statlige eller kommunale virksomheter. Det er behov for mer av denne typen emner og arenaer i utdanningene. Effekten og nytten er stor der studentene selv bidrar i å bygge opp nye samarbeidsarenaer og praksistilbud. Det er også behov for at flere studenter velger å bruke tilbudene, og vi må legge bedre til rette for å lære av hverandre og samarbeide på tvers om felles prosjekter. De fremste utfordringene her er systematikk og skalering; initiativene har tidligere i stor grad vært avhengig av ildsjeler i fagmiljøene, og det blir mer krevende å utvikle denne typen tilbud dess større studentgrupper de skal gjelde for.

UiOs fremste kjennemerke skal være en tett kobling mellom forskning og utdanning. Dette må vi også bruke til å trene studentene i arbeidsmetoder, slik at de gjennom studiene også får erfaring med å bruke forskningsbasert kunnskap på måter de vil trenge i sitt framtidige arbeid. For eksempel arbeider JUS med å få rollespill og prosedyrekonkurranser inn i undervisningen, slik at studentene lærer å bruke det juridiske språket på en måte som gjør at klienter fra alle grupper og samfunnslag skal kunne forstå sine grunnleggende rettigheter. MN har lagt inn programmering som et ferdighetsemne i bachelorstudiene for å sette studentene i stand til å forstå og bruke det på sine framtidige arbeidsplasser. På SVs masterprogram Peace and Conflict Studies og Statsvitenskap tilbys studentene trening i konfliktforhandlinger gjennom blant annet simuleringsøvelser.

Behovet for styrket digital kompetanse er stort og økende. Digitalisering er imidlertid også fagutvikling, det er ikke noe som kan ligge på siden eller komme i tillegg i utdanningene. Kombinasjonen av klassiske ferdigheter og kompetanser kombinert med digitale læringsformer stiller nye krav og økt strategisk bevissthet om både pedagogiske utfordringer og utformingen av de fysiske rammebetingelsene for utdanningsvirksomheten. Flere av fakultetenes læringssentre har de siste årene vært gjennom omfattende oppgraderinger for å legge til rette for mer aktive lærings- og samarbeidsformer. Også Universitetsbiblioteket og museene er viktige arenaer for kunnskapsutvikling og formidling. Vi ser at UiOs utfordring er å koble disse arenaene sammen på en bedre måte slik at vi får hentet ut enda mer av det tverrgående potensialet de rommer.

Omfanget av internasjonalt samarbeid om praksis har hittil vært lite og spredt, men erfaringene hos dem som gjør dette er svært gode. HF startet med en satsning på praksis for mer enn ti år siden, blant annet for å svare på utfordringene med mistilpasning for humanister på arbeidsmarkedet. Fakultetet har utviklet en rekke ulike former for praksis, også utenfor landets grenser. Vi ser for eksempel at studenter som har reist på praksisopphold gjennom Erasmus+ er mer fornøyd enn studenter som har reist på ordinær utveksling. Når vi sammenligner oss med partnerne våre i The Guild, det europeiske universitetsnettverket UiO tilhører, ser vi likevel at andre har kommet lenger. UiO startet høsten 2018 arbeidet med å etablere et europeisk universitetsnettverk (EUN) som innebærer et tett og integrert samarbeid med seks høyt rangerte

forskningsintensive europeiske universiteter. Samarbeidet innebærer også en mobilitetssatsing som skal øke kvaliteten og konkurransekraften vår i europeisk høyere utdanning.

Når målsetningen er høy kvalitet og tett samarbeid med praksisstedene, betyr det at volumet av studenter som har praksis ikke lar seg øke over natten. Arbeidet krever ressurser både ved universitetet og ved praksisstedene. Praksisen vil fungere aller best når den utvikles i takt med faglige behov og på en måte som integrerer læringen på campus og læringen på arbeidsplassene. Skal vi lykkes med et sterkere fokus på praksis i utdanningene, må vi som lærested prioritere mellom oppgaver og ha en klar vurdering av ressursbruk og ressursbehov. Alle endringer på utdanningsfeltet har imidlertid administrative omkostninger, samtidig som institusjonene er pålagt å bruke mindre administrative ressurser.

Myndighetsnivå

UiO møter ulike problemstillinger i arbeidet med å utvikle praksis og andre former for kontakt med arbeidslivet. Ved utarbeidelsen av dette høringssvaret har vi fått følgende innspill, som alle kan utdypes nærmere ved behov:

- Profesjonsutdanningene har ulike opplegg for finansiering av praksis som gir svært ulike vilkår for praksisgjennomføring. Det er svært store forskjeller mellom helse- og lærerutdanninger, men også i utdanninger som tradisjonelt har hatt mindre praksis, vil en vesentlig volumøkning kreve strategisk prioritering.
- Praksisopphold i utlandet er ikke inkludert i insentivordningene for internasjonalisering på samme måte som studieopphold i utlandet. Det er heller ikke like lett å få godkjent praksisopphold i utlandet som det er å få godkjent studieopphold i utlandet.
- Når studenter er i praksis, kan de regnes som arbeidstakere etter yrkesskadeforsikringsloven § 2 dersom de «gjør arbeid eller utfører verv i arbeidsgiverens tjeneste». Det er imidlertid ikke tilstrekkelig klart hvor stort omfanget av arbeidet må være og hvilket nivå det må være på for at studentene skal være omfattet.
- Kommunikasjonen mellom universitetet og praksisstedene er i stor grad papirbasert, og det er krevende å oversende opplysningene arbeidsgivere trenger for å gi studentene tilgang til datasystemer, journaler mm. Det er behov for mer smidige løsninger på dette feltet, jf. det pågående prosjektet med en arbeidslivsportal.
- Råd for samarbeid med arbeidslivet er vanskelig å få til å fungere i tråd med intensjonen for en stor og heterogen institusjon som UiO. Vi trenger møteplasser og samarbeidsarenaer for institusjonene og arbeidslivet, men det hadde vært mer hensiktsmessig om universitetet selv kunne definere hvordan og på hvilket nivå denne typen kontakt med arbeidslivet bør foregå.

Eksempler

Kunnskapsdepartementet ber om 1-3 eksempler på godt samarbeid med arbeidslivet om høyere utdanning. UiO vil melde inn de følgende tre eksemplene:

Prosjektforum

Prosjektforum er et organisasjons- og ledelsesemne på masternivå som inngår i det tverrfaglige masterprogrammet organisasjon, ledelse og arbeid. Emnet lar masterstudenter løse tverrfaglige prosjekter innen kartlegging, analyse og utvikling, og studentene ved Prosjektforum har ulike samfunnsvitenskapelig bakgrunn innen fag som statsvitenskap, sosiologi, psykologi og økonomi.

Mer informasjon: www.sv.uio.no/iss/om/samarbeid/prosjektforum/

Sammen i praksis – «Sampraks»

Sampraks er en tverrfaglig praksispilot som involverer helsefagene avansert geriatrisk sykepleie, farmasi, medisin, odontologi og psykologi. Formålet er å gi studenter fra ulike helseprofesjoner muligheten til å lære noe nytt sammen i klinisk praksis, samt lære av hverandre og å jobbe sammen. I tillegg er det en viktig målsetting å styrke undervisning, interesse og erfaring når det gjelder arbeid i eldreomsorgen. Prosjektet er et samarbeid mellom fire fakulteter ved UiO samt sykehjemsetaten i Oslo kommune.

Mer informasjon: www.sv.uio.no/psi/om/aktuelt/aktuelle-saker/2017/fremtidens-helseteam-i-praksis.html

Utviklingssemesteret ved Det matematiske-naturvitenskapelige fakultet

En viktig nøkkelkompetanse i både forskning og i samarbeid med andre mennesker, er å kunne innta alternative perspektiver. Dette er en sentral akademisk verdi som blir stadig viktigere og vil være avgjørende kompetanse for studentene i møte med fremtidens arbeidsmarked. Alle bachelorprogram ved fakultetet har derfor et eget utviklingssemester hvor studentene kan reise på utveksling, ha arbeidspraksis, reise på studieopphold på Svalbard eller ta emner i et annet fag.

Mer informasjon: www.mn.uio.no/studier/utviklingssemester/

Supplerende spørsmål for helse- og sosialfaglige utdanninger

Et velfungerende samarbeid mellom universitetet og helsetjenesten er kjennetegnet ved at begge partene ser nytte av å ha studentene i praksis og tar aktivt del i studentenes utdanning. Studentene er kritisk avhengig av mengdetrening i reelle situasjoner for å bli gode helsearbeidere. Studentene skal oppleve at de er i praksis for å lære, men også for å bidra til virksomheten i helsetjenesten. Praksis bør starte så tidlig som mulig i studiet og være gjennomgående i hele studiet. Dette betyr at praksisinstitusjonene må være klare for å ta imot studenter på alle stadier av opplæringen, men også at universitetet må tilrettelegge studieprogrammene for jevn praksisgjennomføring.

Vi ser at kombinerte stillinger er avgjørende for å ha et godt samarbeid. Selv om det kan være krevende formelt sett, er det svært viktig at de som underviser og veileder i helseutdanningene har en fot i begge leire. Den nære kontakten mellom vitenskapelig personell på universitetet og praksisfeltet øker også mulighetene for forskning og tjenesteinnovasjon. UiO legger blant annet til rette for prosjekt- eller masteroppgaver i samarbeid med praksisstedene, noe praksisstedene også har nytte av for å belyse aktuelle problemstillinger. Dette er også viktig fordi det lar oss gi et tilbud til praksisveiledere som ønsker å drive med forskning ved siden av.

UiO har praksisavtaler med universitetssykehus, lokalsykehus, primærhelsetjenesten og sykehjem. Ansvar for å stille praksisplasser til rådighet er en del av oppdragsdokumentene til de regionale helseforetakene, men vi opplever at kravene de møter til økt effektivitet kan gå ut over tiden de har til å ha studenter hos seg. Hverken allmennlegene eller den kommunale helsetjenesten har et tilsvarende ansvar for å stille praksisplasser til rådighet. Det å ha en student i praksis hos en allmennlege eller på et sykehjem innebærer derfor en ekstra kostnad for UiO, siden vi må dekke henholdsvis tapt omsetning og frikjøp av tid for legene som skal veilede studentene.

Gode vilkår for praksissamarbeid er dermed også kjennetegnet av at helseinstitusjonene har satt av tilstrekkelige ressurser til å kunne være gode praksissteder for studentene. Det å ha studenter hos seg må inngå som en naturlig del av driften ved helseinstitusjonen og må tas høyde for i arbeidet med vaktplaner og bemanning for å sikre god oppfølging av studentene. UiO arbeider kontinuerlig med å forbedre dialogen og avtaleverket med praksisstedene, slik at det gjensidig klarhet både om hva studentene skal lære og hvordan veiledningen legges opp i praksisperioden.

Gode samarbeidsavtaler mellom utdanningsinstitusjonene og helseinstitusjonene er avgjørende for kvaliteten i praksisgjennomføringen. Begge parter er avhengig av forutsigbarhet og langsiktighet i planleggingen av utdannings- og praksistilbudet til studentene. Studentene trenger informasjon på riktig tidspunkt i studieløpet, særlig hvis praksis innebærer reise og opphold et annet sted enn studiestedet. Samarbeidsorganene fungerer som gode arenaer for å drøfte denne typen avtaler og andre problemstillinger knyttet til både utdanning og forskning.

Supplerende spørsmål for lærerutdanninger

UiOs lærerutdanninger har vært i rivende utvikling de siste årene, både basert på aktiviteten ved ProTed, ett av UiOs sentre for fremragende utdanning, og universitetsskolesamarbeidet med utvalgte skoler i Oslo og Akershus. UiOs lektorutdanning er det mest tverrfaglige programmet ved UiO, og utdanningen er tett integrert med fagtilbudet ved de andre fakultetene. De ulike lærerutdanningene har hver sin egenart og ulike behov, også når det kommer til arbeidsrelevans.

Universitetsskolesamarbeidet er et samarbeid mellom UiO og utvalgte skoler i Oslo og Akershus. Prosjektet har som mål å videreutvikle lærerutdanningen, skape gode modeller for lærer-studentenes praksis og øke forsknings- og utviklingsarbeid i skolene. UiO samarbeider med universitetsskolene om en rekke prosjekter med utgangspunkt i tre felles målsetninger:

- Utvikle kvaliteten i skolen og i høyere utdanning for å styrke elevers og studenters læring

- Videreutvikle lærerutdanningene, og skape gode modeller for lærerstudentens praksis
- Øke samarbeidet og forsknings- og utviklingsarbeid i skolene

Samarbeidet har vært svært vellykket og viser både hvor viktig det er med tett integrasjon av studentenes læring på campus og læring i skolen samt hvor viktig det er å ha praksisfeltet tett koblet på utdanningsutviklingen. Alt utviklingsarbeid har de siste årene skjedd i samarbeid med universitetsskolene gjennom et tett og forpliktende partnerskap. Praksisfeltet deltar dermed ikke bare i gjennomføringen av praksis, men i den strategiske videreutviklingen av lærerutdanningen, og for UiO har det vært en stor styrke at skolene også føler eierskap til lærerutdanningen. UiO bygger på dette arbeidet også i arbeidet med desentralisert ordning for kompetanseutvikling i grunnopplæringen (DEKOM).

Institusjonene har valgt ulike måter å organisere lærerutdanningene sine på. Ved UiO er studentenes praksisopplæring integrert i fagemner, og ikke i egne praksisemner som kommer i tillegg. Dette grepet er et svært viktig kunnskapsmoment i UiOs utdanningsmodell: studentene lærer ikke nødvendigvis mer i arbeidslivet enn på campus, så volumet av praksis har ikke en direkte sammenheng med studentenes læringsutbytte, det sentrale er hvordan vi klarer å utnytte sammenhengen mellom de to læringssituasjonene.

Etableringen av de nye samarbeidsorganene for lærerutdanning er gode grep, de gir arenaer for å drøfte viktige tema på tvers og kan bli gode arenaer for samarbeid mellom aktørene. I det videre arbeidet vil det være viktig å sørge for balanse mellom utdanningsinstitusjonene og praksisfeltet samt mellom ulike typer lærerutdanninger. I tillegg til utdanningsinstitusjonene og praksisfeltet selv er flere andre aktører involvert i praksis på ulike måter, blant annet UHR og NOKUT, men det er avgjørende at den faglige utviklingen av lærerutdanningene er forskningsbasert.

Med hilsen

Svein Stølen
rektor

Arne Benjaminsen
universitetsdirektør

Dette dokumentet er godkjent elektronisk ved UiO og er derfor ikke signert.
Saksbehandler: Jonny Roar Sundnes, j.r.sundnes@admin.uio.no.